

■ **Izélitőt kaptunk az idei forrósággal abból a harpinc év múlva elkövetkező jövőből, amiről azt mondja, hogy az emberiség fele nem fogja túlélni az akkori körülményeket?**

Megközelítőleg sem. Nem az eufemisztikus klímaváltozással, hanem a turbófelmelegedéssel állunk szemben. A kutatók tucatnyi átbillenési pontot találtak, és ha ezek valamelyikén túljut a rendszer, akkor nincs visszaút. Ha a grönlandi jégtakaró olvadása lépi át ezt a pontot, nem állítható le a folyamat, akkor sem, ha aznapról nullára csökken az emberiség a szén-dioxid-kibocsátást. A hat-hét méterrel megemelkedő tengerek előttük például az USA keleti partvidékét. Az olvadás következtében máris lassul a Golf-áramlat. Ha ne adj' Isten! leállna, a drasztikus éghajlatváltozás miatt összeomlana Európában a mezőgazdaság. Nem tudjuk, hogy a fajok exponenciális kihalásából mikor lesz a nekünk tetsző életet ellehetetlenítő ökológiai katasztrófa. Ha csak legyintünk arra, hogy a mai életünk fenntarthatatlan, akkor biztosan nagy baj lesz. Ha tesszünk valamit, talán nem lesz akkora a baj.

■ **Mi legyen a klímaseptikusokkal, az oltástagadókkal, a laposföld-hívőkkel?**

Zuckerberg olyan kárt okozott a visszhangkamráival, ami miatt már rég ólombányában kellene dolgoznia. Korábban egy új-zélandi, egy ausztrál és egy orosz baromnak nem volt esélye a szövekezésre. Most van, és adatok bizonyítják, hogy a hülyeség gyorsabban terjed a világhálón, mint az okosság. A túlfogyasztást generáló reklámokra pedig olyan törvényt kellene hozni, mint Budapesten az óriásplakátok ellen. Aki pedig Hummert vesz, a kocsái árának tízszeresét fizesse adóban, amit környezetvédelemre kell költeni. Nem is lenne népszerűtlen ez az intézkedés.

■ **Tartson állatot, építsen főlását, aki harminc év múlva is túlélő szeretne lenni?**

Erre készülni kell, hogy értelme legyen. Verne A rejtelmes sziget című regényének mérnök hőse a lakatlan szigeten a semmiből tudott egyre fejlettebb eszközöket előállítani. Ez a tudás a mai mérnökökből hiányzik. Az orvosok is széttárnák a karjukat képalkotó diagnosztika nélkül. A gyakorlati szakembereket képző felsőoktatásban mindenhol indítani kellene egy olyan stúdiumot, ami az adott terület primitív eszközökkel történő művelését tanítaná, még mielőtt meghalnának, akik ismerik ezeket a praktikákat. Az itt végzők tudnák, mi a teendő, amikor leáll az áramszolgáltatás. Kedvenc példám, hogy egy afrikai országban elfogyott a sebészeti varrónál. Az európai orvos tehetetlenül toporgott. Egy helybeli elrohant, és kisvártatva egy köcsögnyi erős esáprágójú rovarral ment vissza. Ezeket a sérülés fölé tette, a rovar megragadta, összehúzta a sebet, a rágóról levágták a rovar, s a sebet így lehetett „végigvarrni”.

■ **Ha nincs áram, akkor AI sem lesz, hogy tanácsot adjon.**

Nem bizony, de a mesterséges intelligenciának van egy olyan, a klímakatasztrófnál közelebbi veszélye, amit nem vesznek észre. Algoritmus útján az is evolúcióképesé válhat, és az evolúciós folyamatok beindulásának automatikus következménye az önérdék megjelenése. Észleli ezt az embernél, jó gondolatnak találja, és átírja a saját programját. Ehhez nem kell lélek, csak az, hogy a darvini masinéria működjön, ami harminc évnél jóval hamarabb bekövetkezhet. A C. Clarke sci-fi-író azt mondta negyven éve, hogy a gépek most még hülyék, de egyre okosodnak, és elkerülhetetlen, hogy egyszer az embert helyettesítsék. A kérdésre, hogy nem szörnyű-e ez, azt felelte: inkább büszkeséggel tölthet el minket, hogy képesek vagyunk egy nálunk is tökéletesebb fajt létrehozni. Persze gyerektelen ember volt, engem viszont idegesít ez a lehetőség.

■ **Meg lehet regulálni az AI fejlesztőit?**

Nem. Egyrészt korábban kellett volna kezdeni, másrészt nem látok erre erős nemzetközi akaratot. Inkább a versenyzést tapasztalom; mindenki a másikat akarja legyőzni. Egészen addig, míg létrehoznak valamit, ami mindenkit le fog győzni. Akkor majd ott állunk letolt gatyával. Nem szeretek huhogni, de a magam szerény eszközeivel igyekszem lassítani a negatív folyamatokat, mert az alkalmazkodás lehetősége a változások sebességén múlik. Egzisztenciálisan jobban járnék, ha ezalatt saját eredményeimet publikálnám. De mit ér bármilyen kutatásom, ha pár évtized múlva mesterséges intelligenciák fognak háborúzni, az emberek pedig a termőföldért és az ivóvízért ölnek egymást?

■ **Mégis beszéljünk arról a kutatásról, amelyben három külföldi társával életet teremtenek a laboratóriumban.**

Az a cél, hogy létrehozzunk egy olyan egyszerű kémiai rendszert, amely egyúttal már élő rendszernek is tekinthető. Ezt a szintetikus modellt mi állítjuk össze, tehát ez nem követi az élet keletkezéstörténeti folyamatait. Az Európai Kutatási Tanács révén szerzett pályázatra Richard Feynman Nobel-díjas fizikus egyik mondata ösztönzött bennünket: „Amit nem tudok létrehozni, azt nem értem.” Nekem ez régi projektideám volt, de most értek meg a technikai feltételek a megvalósítására. A hatból még három és fél évünk van hátra, addigra szerintem elérjük, amit akarunk.

■ **A tudománypolitikában mit javasolna az új kormánynak?**

Érthető okokból most az EU-s pénzek megszerzése és a sietség mindent felülír. Érdemes lenne azonban komolyan venni, amit Churchill mondott: „Sosem szabad kihagyni azt a lehetőséget, amit egy jó kis krízis jelent.” Mert akkor ügyis nagy baj van, és bátran át lehet vinni az igazi újításokat. Ezt egyelőre nem nagyon látom, csak abban, amit Vitézy Dávid csinál. A tudományos élettel kapcsolatos tervekben nem találok semmi előremutatót. Az, hogy kijavítjuk a nyilvánvaló hibákat, nem feltétlenül garantálja, hogy nyitottak vagyunk a valóban új javaslatokra. ■ MÁTRAHÁZI ZSUZSANNA

Szathmáry Eörs portré

Hvg 2026 aug. 27.